

שופטים ד

אנדערע עגלעכע הסברות וביאורים;
און ס'איז מובן בפשטות אז רש"י דארף
עס ניט זאגן, ווייל אלע ענינים פון תורה
איז „אמר הקב"ה".

און אע"פ אז דאס איז דער לשון
הגמרא — איז אבער רש"י בפי' על
התורה ניט אויסן צו מעתיק זיין לשון
הגמרא אדער מדרש וכיו"ב, (ובפרט אז
ער גיט דערביי ניט צו די ווערטער
„דרשו רבותינו" וכיו"ב); און דא איז עס
נאכמער מוכח דערפון, וואס בהתחלת
פירוש דא איז ער משנה פון לשון
הגמרא — טא פארוואס איז ער מעתיק
די ווערטער „אמר הקב"ה"?

(ב) בכל אופן: פארוואס איז רש"י
מצרף דעם ענין „אמר הקב"ה תבא
עגלה כו" בהמשך צו זיין פירוש אויף
„וערפו" — „קוצץ ערפה בקופיץ"?

דער טעם „תבא עגלה כו" איז ניט
אויף דעם פרט פון „וערפו", נאר אויף
דעם ציווי בכללותו — פארוואס מען
נעמט (בל' רש"י) אן „עגלה בת שנתה
כו" און מען הרג'ט עס (ב'נחל איתן —)
מקום שאינו כו" (און ווי ס'איז מפורש

א. ביים סוף פון דער היינטיקער
סדרה, אין דער פרשה פון עגלה ערופה,
שטייט אין פסוק: „והורידו זקני העיר
ההיא את העגלה אל נחל איתן אשר לא
יעבד בו ולא יזרע וערפו שם העגלה
בנחל". איז רש"י מפרש אויפן ווארט
„וערפו": קוצץ ערפה בקופיץ. אמר
הקב"ה תבא עגלה בת שנתה שלא
עשתה פירות ותערף במקום שאינו
עושה פירות לכפר על הריגתו של זה
שלא הניחוהו לעשות פירות.

דער מקור פון פירוש רש"י זה איז אין
גמרא². ס'איז אבער ידוע אז ענינו פון
פירוש רש"י על התורה איז, ווי רש"י
אליין זאגט: אני לא באתי אלא לפשוטו
של מקרא³, און ער ברענגט מדרשי
חז"ל נאר דאמאלס ווען ס'איז מוכרח
לפשוטו של מקרא⁴.

איז ניט מובן בנדוד: צוליב וואס
דארף רש"י צוגעבן דעם ענין פון „אמר
הקב"ה תבא עגלה כו", וואס איז א כעין
נתינת טעם אויף דעם ציווי? — מצד
פשוטו של מקרא איז ניטא קיין הכרח צו
זוכן טעמים אויף (פרטי ה)מצות⁵.

אויך דארף מען פארשטיין: (א) פאר-
וואס זאגט ער דא דעם לשון „אמר
הקב"ה", וואס איז ניט רגיל בפירושו ביי

(6) לדוגמא פרש"י בפרשתנו: כ, ג (ראה סוטה
מב, א). אחרי יו, יא. אמור כג, כד. חקת יט, כב (אלא
ששם י"ל דאינו משנה כיון שמקדים העתקתי מיסודו
כו'). תצא כא, יח.

(7) שם מו, טז"א.

(8) התחלת לשון הגמרא שם היא, מפני מה
אמרה תורה הביא עגלה בנחל'. וגם המשך לשון
הגמרא שונה מלשון רש"י.

(9) ועי' בפסוק כא, ח, ונכפר להם הדם'
שפרש"י „הכתוב מבושר", ובמשנה שם מו, רע"א
„רוח הקודש מבושרת" (ועי' בספרי סוף פרשתנו
„רוח"ק אומר').

(1) כא, ד.

(2) סוטה מה, סע"ב במשנה: עורפין אותה
בקופין מאחורין. ושם מו, טז"א: אמר הקב"ה כו'
(בשינויים).

(3) בראשית ג, ח. ועי' שם, כד. ועוד. וראה
לקריש ח"ה ע' 1 ובהנמסן שם.

(4) ראה לקריש שם הערה 2.

(5) להעיר גם בעניינו, שרש"י אינו מפרש הטעם
ע"י ד'ולקחו גר' עגלת בקר אשר לא עבד בה אשר
לא משכה בעול'.

ומודגש אין גמרא: „מפני מה אמרה תורה הביא עגלה בנחל“ —

וצוה הכהן ולקח למטהר שתי צפרים חיות¹⁴. אין דער חילוק ביניהם:

רש"י האט געדארפט שטעלן די צוויי ענינים אין צוויי באזונדערע דיבור-המתחילים: מעתיק זיין דעם ווארט „וערפו“ און אים אפטייטשן — „קוצץ ערפה בקופיץ“; און דערנאך א באזונדער דער ד"ה מיט די ווערטער „וערפו שם את העגלה בנחל“ און מפרש זיין דעם טעם: „אמר הקב"ה תבא עגלה כו"¹⁵ (אדער בריינגען דעם טעם בהתחלת פירושו אויף דעם פסוק, אין פריער-דיקן ד"ה „אל נחל איתן“ וואו ער איז מפרש „קשה שלא נעבד“¹⁶).

קרבנות לכפר אדער וועלכע זיינען שייך צו ברכות — ווערן געבראכט אין משכן ובית המקדש „לפני ה'“, „המקום אשר יבחר ה' אליכם בו לשכן שמו שם“¹⁷, וואס די הקרבה לפני ה' איז פועל דעם „ונרצה לו לכפר עליו“, אדער „לפני ה'“ — מקור הברכות.

משא"כ די שתי צפרים בא מצורע לטהרתו איז עשיתן „מחוי“ למחנה, חוץ לשלש מחנות (אין דעם מקום המצורע) שנשתלח שם בימי חלוטו — ער זאל נטהר ווערן און קענען אריינגע-קומען אין מחנה, און דעמאלט ברענגען די קרבנות בביהמ"ק לכפרתו¹⁸.

מען געפינט נאך צוויי קרבנות וואס אויך זייער הקרבה איז נישט בביהמ"ק — שעיר המשתלח ביום הכפורים און פרה אדומה.

שעיר המשתלח ווערט אויך אנגע-רופן חטאת (שני שעירי עזים לחטאת¹⁹), און כאטש ער ווערט נישט נקרב ע"ג המזבח, איז אבער דער עיקר מעשה הכפרה שעל ידו²⁰, וואס דאס איז דער „וסמך . . והתודה עליו את כל עונות בני ישראל גוי ונתן גוי“²¹, ווערט גע-טאן „לפני ה'“²² בעזרה²³; און דאס וואס

ב. וי"ל הביאור בזה:

ע"ד הרגיל איז נישט דרכו של רש"י (בפירושו ע"ה) צו מפרש זיין די טעמי המצוות: ווען ער קומט אבער צו אזא מצוה וואס איז נישט בהתאם מיט כללי וציוריי התורה בכלל, דארט מוז רש"י זיך שטעלן און מפרש זיין דעם טעם השינוי.

ובנדו"ד: בנוגע הבאת ושחיתת בע"ח לצורך האדם געפינט מען (ביז פרשתנו) כמה סוגים: א) קרבנות וואס ענינם איז כפרה²⁴, כמפורש אין פ' ויקרא און צו; ב) ענינם דאנקען פאר ברכות, אדער בריינגען ברכות²⁵, ג) וואס זייער ענין איז צו מטהר זיין, ווי בא מצורע — זאת תהי' תורת המצורע ביום טהרתו

(14) ר"פ מצורע.

(15) ויקרא א, ג. ובכ"מ.

(16) ראה יב, יא. ועד"ז שם, ה. ית. ועוד.

(17) ויקרא שם, ד. ובכ"מ.

(18) מצורע יד, ג ובפרש"י.

(19) שם, יוד ואילך.

(20) אחרי טז, ה.

(21) שם, יוד.

(22) שם, כא. ובפרש"י שם, יוד.

(23) שם, ז. ושם, יוד.

(24) פרש"י לפניו ויקרא א, ה. וראה ע"ד ההלכה רמב"ם פ"ה מהל' מעשה הקרבנות היא דשעירי

(10) או אחרי סיום פירושו בפרטי עניני עגלה ערופה.

(11) או בהתחלת הענין (בפסוק הקודם) ולקחו גוי עגלת בקר, ועד' שפרש"י בפ' תצא (כא, יא) אבל אם . . סופו כו' — בהתחלת הפרשה.

(12) דגם קרבנות נדבה (ראה פרש"י ויקרא א, ב) הם „לכפר“ (שם, ד ובפרש"י).

(13) קרבן תודה (צו ז, יב (פרש"י שם) ואילך). קרבן שלמים (ויקרא ג, א (פרש"י שם) ואילך). ועוד.

ג. בפרשתנו אָבֶעֱר — באַ עגלה ערופה זעט מען אינגאַנצן אַ נייעם ענין: פון איין זייט ווערט געזאָגט אַז זי טוט אויף דעם ענין פון כפרה — „כפר לעמך ישראל גו' ונכפר להם הדם“³¹, ניט אַז ענין פון טהרה מטומאה; אָבֶעֱר לאידך, איז אין דעם ניטאָ קיין דמיון ושייכות צו קרבנות — ניט אין מקום (מען ברענגט עס ניט צום ביהמ"ק (אָדער אויף אַ מזבח וכו') אפילו ניט נוכח המקדש), ניט בנוגע די עושי העבודה — זי ווערט ניט געטאַן דורך כהנים (דער ציווי³² „ונגשו הכהנים בני לוי“ באַציט זיך בפשטות צום זמן פון נאָך דער עריפה „הכהנים“³³ אומרים כפר לעמך ישראל³⁴), און ניט אין מעשה העבודה — עס איז ניטאָ קיין מעשה שחיטה³⁵, זריקה וכו'.

ער ווערט אָוועקגעשיקט „אל ארץ גזירה“ איז די כוונה דערביי אָוועקשיקן כל עוונותיהם פון בניי (ונשא השעיר עליו את כל עונותם אל ארץ גזירה³⁶). דאָס איז אָבֶעֱר (ע"פ פשוטו של מקרא) ניט קיין מעשה הקרבה³⁷, נאָר הפכו.

לאידך באַ פרה אדומה, כאַטש אַז אויך עשייתה איז „מחוץ למחנה — חוץ לשלש מחנות“³⁸, איז דאָך אָבֶעֱר ענינה — הכשר והקדמה צו מאַכן די מי חטאת לטהר מטומאת מת, און קענען מקריב זיין אַ קרבן במקדש. און דאָס וואָס עס ווערט אָנגערופן „חטאת“, זאָגט דאָך רש"י³⁹ „לשון חטוי כפשוטו ולפי הלכותיו קראה הכתוב חטאת לומר שהיא כקדשים להאסר בהנאה“.

ס'איז נאָר ע"פ „מדרש אגדה“ וואָס רש"י איז מעתיק⁴⁰ „מיסודו של ר' משה הדרשן“ די פרטי ועניני כפרה פון פרה אדומה. ווייל אַע"פ אַז איר עשי' איז בחוץ, זיינען אָבֶעֱר דאָ איז איר ענינים מעין קרבן: זי דאַרף זיין בכהן, און נאָכ־מער „מצותה בסגן“, „ושחט אותה לפני“, „והזה אל נוכח פני אהל מועד“⁴¹.

י"ב ששחטו בחוץ לפני שהתודה עליהם חייב הואיל וראוין לברא לפני ה' לידיו (וראה ראב"ד שם). וראה כס"מ שם. ועוד. וראה גם פרשי אהרי שם, כג ד"ה ופשוט: וסדר . . . ושלח את השעיר . . . ויצא כר (והוא בבגדי לבן — רמזים ה' עבודת יוה"כ פ"ד ה"ב). אהרי טז, כב.

26) להעיר דע"ד ההלכה ישנו לימוד מיוחד איש להכשיר את הור (בשעיר המשתלח) מהו דתימא כפרה כתיבא בר קמ"ל (יומא טו, ריש ע"ב). וראה רשב"א שבועות יג, א ד"ה בירושלמי דלפי הא כתב, ושלוחו (של השעיר) קרי קרבן. אבל מסיים שם (בסוף פ"ה ה"ב): „ואלו לפי הא' לא נחזי שאין שלוחו קרי קרבן“.

27) חקת יט, ג ובפרשי שם.

28) שם, ט.

29) אהרי סיום כל הענין (שם, כב).

30) שם, ג"ד ואילך ובפרשי.

(31) פרשתנו כא, ח.

(32) פרשתנו שם, ה.

(33) פרשי שם, ז.

(34) ע"ד ההלכה — ראה פרשי בגמ' (חולין קלג, רע"א) דמשמע דהעריפה צריכה להיות בכהן (כ"כ בצפצפי' לרמב"ם ה' שחיטה פ"א ה"ג. וראה צ"פ עה"ת פרשתנו כא, ג). וראה רש"י סוטה מה, ב ד"ה ועורפין. שו"ת בית יצחק או"ח סליה בשולי המכתב. אבל ראה שו"ת מחזה אברהם (אורח סקמ"ה) דכוונת רש"י רק — דהכהנים אומרים כפר כהפסוק שהובא בפרשי ג. וכן יש לתרץ בכ"מ שנאמר הלשון עריפת העגלה בכהן. ושק"ט בזה בכ"מ. ואכ"מ.

(35) אלא שע"ד ההלכה (תנוד"ה עגלה חולין פב, א. ד"ה דחיתו יומא סד, א) עריפתה זו היא שחיטה וחייב משום אותו ואת בנו (ועריפה מטהרת מידי נבילה — זבחים ע, ב). כמו בשעיר המשתלח דחיתו לצוק זו היא שחיטתו (יומא שם). ועי' זבחים שם ד, כפרה כתיב בה כקדשים. אבל ברמב"ם (ה' שחיטה פ"ב ה"ז) דרק בשחט העגלה חייב משום אותו ואת בנו, אף שפסק (ה' אבות

י) אבל בספר הישר לר"ח (חלק הענינים שונים ט"ז תרל"ב) מחלק בין שעיר המשתלח לעגלה ערופה, דבעגלה אינו חייב משום אותו ואת בנו, ושם דדחיתו לצוק דשעיר הוי כשחיטת עולת קדשים.

תורה. דא קומט די כפרה דורך דעם וואס די פעולה, און דער מקום, און דער קרבן, זיינען בהתאם צו די פרטים אין דער הריגה.

עפ"י מובן אז דאס וואס רש"י איז מפרש, "אמר הקב"ה תבא עגלה כו'" בהמשך צו "קוצץ ערפה בקופיץ", איז (ניט נאָר ווייל דער שינוי פון עריפה (און ניט שחיטה) באַווייזט אז דא איז עס ניט קיין פעולה פון כפרה ווי באַ קרבנות בכלל, נאָר אויך) ווייל דאס איז אַ פרט עיקרי וואס איז מכריח דעם פירוש פון "אמר הקב"ה כו".

ד. וועט מען דאס פאַרשטיין בהקדם וואס פריער, אין פ' בא³⁸ (בא פטר חמור) איז רש"י מפרש אויף, "ואם לא תפדה) וערפתו"³⁹. "עורפו בקופיץ מאחוריו והורגו, הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו".

פאַרוואס איז רש"י דא משנה פון פירושו בפ', בא, וואו כאַטש אז ער זאָגט דעם טעם, "הוא הפסיד כו" בהמשך לפירושו (ווי דא) אויף, "וערפתו", זאָגט ער ניט דערביי "אמר הקב"ה", ווי בפר- שתנו⁴⁰.

וע"פ הגיל איז דאס מובן: עריפה לגבי שחיטה — איז מיתה באופן אכזרי,

[ווען מען וואלט געלערנט אז די פעולות ביי עגלה ערופה זיינען בלויז אַ סימן אות — וע"ד ווי אנדערע מפרשים³⁶ טייטשן אז "כשם שהעגלה תמה ונקי" שלא עשתה שום דבר, והקרקע קרקע בתולה כך אנו נקיים מן הרציחה", וע"ד "ירחצו את ידיהם סימן כשם שידינו נקיות כך אנו נקיים מחלל זה" — וואלט ניט געווען קיין (שטאַרקע) קשיא, פאַרוואס דער אויבערשטער הייסט מאַכן אזא סימן.

ע"פ פשוטו של מקרא אבער איז משמע אז די אַלע מעשים זיינען חלקים פון דעם מעשה הכפרה].

איז אַ שאלה לויט פשוטו של מקרא — דאס איז ניט בהתאם צו הוראות התורה ווי אזוי און וואו עס ווערט אויפ- געטאן כפרה — אז עס איז דורך הקרבת הקרבנות לה' ע"י כהן בביהמ"ק!

[נאָך מער: ס'איז אַן איסור וחיוב כרת אויף שחוט חוץ, "ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' גו' (עס מוז זיין) אשר יביאו בני" את זבחייהם גו' לה' אל פתח אהל מועד אל הכהן וזבחו גו' לה' גו' וזרק גו' על מזבח ה'"].

דעריבער איז רש"י מפרש: "אמר הקב"ה תבא עגלה בת שנתה כו' ותערף כו", דא איז אַן אמירה נוספת — מיוחדת פון דעם אויבערשטן, אַן ענין של חידוש לגבי שאר התורה — אַ נייער אופן פון כפרה, וואס איז ניט ווי קרבנות³⁷ ושאר עניני כפרה אין דער

הטמאה פ"ג (ה"ג) ד, עגלה ערופה שנערפה כהלכתה טהורה כפרה כתיב בה כקדשים, ואכ"מ.

(36) חזקוני (ורביא) כאו.

(37) אחרי י, ד-ו.

(38) ולהעיר מפרשי לך טו, טז: רמז לג' פרים פר יום הכפורים ופר העלם דבר של צבור ועגלה ערופה, ולכאורה בא בהמשך לסיום פרשי לפני (שם, ז). זכות הקרבנות" (וראה פרשי מגלה לא,

רע"ב ד"ה קחה לי, אבל בביר (פמיד, יד) באיוו זכות איל בכפרות שאני נתן לפניך. ויאמר גו' קחה לי עגלה משולשת הראה לו ג' מיני פרים כו' ועגלה ערופה.

(38) יג, יג.

(39) ולהעיר שמפרשו עוה"פ בפ' תשא לד, כ. ובשינויים קלים, ואכ"מ.

(40) ואף שילל בפשטות שבמכילתא עה"פ וכן בגמ' בבכורות (י, ב) לא נאמר כו, משא"כ בפרשתנו שכן נאמר בסוטה, הרי רש"י מפרש פשטי' כנ"ל. ובפרט שלשון רש"י שם אינו כהלשון במכילתא, וגם בבכורות הלשון הוא "יופסד" (וכה' בפרשי' תשא (שם) ולא "יפסיד".

ער זאגט אבער ניט דארטן „אמר הקב"ה ווארום דארט איז ניטא קיין שינוי לגבי מצות דוגמתו — ס'איז דאך ניט קיין קרבן כפרה, תודה, טהרה וכו'.

בפרשתנו אבער, אן ענין פון כפרה, איז כאַטש אַז דער פרט פון מקום וואו דאָס ווערט געטאָן, „נחל איתן קשה שלא נעבד“, איז ניט ווי באַ כפרה שע"י הקרבנות בביהמ"ק, אבער דער פרט פון וערפתו איז — ווי ביי חטאת העוף „ומלק את ראשו ממול ערפו“.

דערפאר זאגט רש"י און איז מפרט (כאָטש ער האָט שוין מפרש געווען דעם טייטש פון עריפה פריער⁴⁷) „קוצץ ערפה בקופיץ“⁴⁸ (און איז אויך משנה פון לשון המשנה „עורפין אותה בקופיץ מאחורין“), צו מדגיש זיין אַז דאָ איז ניטאָ קיין פעולה בדומה צו מעשה הקרבנות, ווייל אַזאָ פעולה פון „קוצץ“ זיין דעם עורף של בהמה (וועלכע האָט אַ שטאַרקן עצם הצוואר, און) מיט אַ „קופיץ“⁴⁹ — „כמין סכין גדול“⁵⁰ — איז

„עורפו בקופיץ מאחוריו“ קומט די מיתת הבהמה דורך יסורים וצערי⁵¹, משא"כ ביי שחיטה מן הצואר — ניטאָ קיין שבירת העצם פון צוואר וכו'⁵², ווי דער בן חמש למקרא זעט.

און רש"י איז מסביר באַ פטר חמורי⁵³: דאָס וואָס תורה זאָגט „אם לא תפדה וערפתו“ מיינט ניט אַז דער מענטש האָט אַ ברירה פון צוויי גלייכע מצוות: „תפדה בשה“, אָדער „וערפתו“⁵⁴; די פעולה פון „עורפו בקופיץ מאחוריו והורגו“, איז אַן עונש: היות „הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו“; כדי מדגיש זיין אַז דאָס איז אַן ענין פון הפסד, ווערט דאָס געטאָן אין דעם אופן פון „וערפתו“, וואָס איז אַן אכזריות (והפסד בחיי החמור, ובמילא מעין זה) אויך בבעל החמור — ווי מ'זעט בפועל אַז אַ מענטשן רירט אַן דער צער פון זיינע בע"ח.

(41) ראה מאירי למשנה סוטה מה, ב: וחותכין בו בכח מאחוריו. טור יו"ד סי' שכא סי' ורמ"א שם לענין פטר חמור: מכהו בקופיץ בערפו עד שימות. ולהעיר מצרור המור פרשתנו כא, א כי זה רמז על האכזריות כו'. וראה הערה הבאה.

(42) וראה כתובות (ל', ב) סנהדרין (נב, ב) הוקשו כל שופכי דמים לעגלה ערופה. אבל בשפ"ד מן הצוואר ולא כבעגלה ערופה בקופיץ ומול העורף כי צ"ל ברור לו מיתה רפה. וראה יד רמ"ה סנהדרין שם ד"ה מתני' מצות הנהרגים. ושם: לפי שפי הקופיץ עב ואינו חד כספיי וכשהוא חותך אינו חותך בלבד אלא משבר את הכשר הסמך למקום חתך מכאן ומכאן ואין לך מיתה מנוולת מזו אבל סיף אינו כן לפי שפיו דק וחד יתר מדאי כו'. וראה שטמ"ק כתובות שם ד"ה ברור ואחד הפירושים שם: לפי שמצד הסימניו הוא ממנה למות. — אבל בן חמש למקרא לא למד עדיין כ"ז (וכן ההובא בהערה 50 ועוד) — ולכן הובא בפנים דק מה שהוא רואה בעיניו.

(42*) ראה בכ"ז לקי"ש בא תנש"א.

(43) כדעיה הא' במכילתא בא שם. וידועה פלוגתת הרמב"ם והראב"ד בזה (הל' בכורים רפ"ב).

(44) ראה ח"ש (כד, לב): ויפתח הגמלים גר

(ואחר כד) ומים לרחוק רגליו גר.

(45) פרשתנו שם, ד ובפרש"י שם.

(46) ויקרא ה, ח ובפרש"י שם. ובסוטה (מו, ריש ע"ב) למדין עריפה דעגלה מחטאת העוף.

(47) ב"ב בא ותשא, אף שאינה קושיא, וכמדובר כמ"פ שדרכו של רש"י לפרש עוה"פ בקיצור מה שפי' בספר לפנ"י (ובבב"ד הי"ג ספרים לפנ"י), ובפרט שתיבת „וערפו“ אינה תיבה רגילה בחומש.

(48) קוצץ דוקא ולא סתם חותך (בניחוחא).

— ועפ"י בטלה החמ"ר שלא פרש"י מהו קופיץ, אף שמפרשו ובכ"מ בש"ס — כי פירושו דבר הקוצץ. ולהעיר מפרש"י ד"ה נחש הנחושת (חוקת כא, ט).

ואית' אין קוצץ בלא ביי"ט צד"י י"ל כו' — כפרש"י באורכו (ויחי מט, יט).

ולהוסיף אשר „קופיץ“ קופץ (ולכן) קוצץ, משא"כ סכין שחותך בהולכה (הליכה) והובאה, כי ענינה אך ורק „שמכשרת בשר לאכילה“ (פרש"י וירא כב, ו).

(49) דרך מיעוטן משתמשים לשחיטה (רש"י

פסחים ע, א ד"ה קופיץ. וראה תוד"ה השוחט בכורות כד, ב).

(50) ל' רש"י במשנה סוטה מה, ב. ובפסחים שם.

ביצה כח, רע"א. בכורות י, ב ד"ה בקופיץ. ועד"ז

וי"ל אז די מחלוקת איז ניט נאָר אין פירוש הכתוב, נאָר ס'איז פאַרבונדן אויך מיט אַ פלוגתא אין דעם עצם גדר הכפרה פון „עגלה ערופה“:

דער רמב"ם איז מסביר אין מורה-נבוכים⁵³ דעם טעם אויף בריינגען אַן עגלה ערופה ופרטי עניני, אַז דאָס זיינען תחבולות וועלכע גיבן אַ מעגלעכקייט אַז דער רוצח זאָל נתגלה ווערן, ובלשונו⁵⁴:

וא"א על הרוב עם החקירה ויצאת הזקנים והעומדים ולקחת העגלה שלא ירבו דברי בני אדם, ואולי בפרסום הענין יודע ההורג. און ער איז מסיים: וחזק זה הענין בהיות המקום אשר תערף בו העגלה לא יעבד בו ולא יזרע לעולם שבעל הארץ יעשה כל תחבולה ויחקור עד שיודע ההורג כדי שלא תערף העגלה ולא תאסר ארצו עליו לעולם⁵⁵.

דער רמב"ם⁵⁶ זאָגט (בנוגע צו דעם פרט פון „נחל איתן“), אַז „לפי דעתי יש

בהיפך פון שחיטה, וואָס דאָס מאַכט נאָך שטאַרקער די שאלה: ווי איז דאָס מכפר — בשעת ס'איז ניט בדומה, און נאָך-מער ס'איז בהיפך, פון הקרבת הקרבנות?

און דעריבער איז רש"י אויך ממשיך ומדגיש „אמר הקב"ה תבוא עגלה כו“, דאָ איז געזאָגט געוואָרן אַ נייער אופן פון כפרה: „תבוא עגלה בת שנתה שלא עשתה פירות ותערף במקום שאינו עושה פירות“, אַז אַלע ענינים דאָ זיינען דורכאויס באופן של שלילה — א) עגלה בת שנתה שלא עשתה פירות, ב) תערף, ג) במקום שאינו עושה פירות, ווייל עס קומט „לכפר על הריגתו של זה שלא הניחוהו לעשות פירות“.

ה. פון די ענינים מופלאים בפרש"י: ע"פ הנ"ל י"ל אַז רש"י און דער רמב"ם לשטיתיהו אזלי אין דעם פירוש פון „נחל איתן“.

רש"י איז מפרש (כנ"ל), „נחל איתן — קשה שלא נעבד“, דער רמב"ם⁵⁷ אַבער טייטשט „נחל ששוטף בחזקה“ און דאָס וואָס עס שטייט „אשר לא יעבד בו ולא יורע“ איז אַן איסור אויף להבא⁵⁸.

והש"ס סוטה שם. ויש"נ. וראה מיני תרגומא פירשנו כאן. מלאכת הקודש. ועוד.

(53) ח"ג פ"מ — הובא גם ברמב"ן ובבחי כאן (פסוק א). וראה גם חינוך מצוה תל. ובארוכה אברבנאל כאן. וראה כס"מ לרמב"ם שם ה"ז דהביא טעם הנ"ל להלכה, ע"ש.

(54) מדין שם לפנינו (ובתרגום קאפח — בשינויים קצת).

(55) כ"ה במדין שם לפנינו (ובתרגום קאפח — בשינויים קצת). אבל ברמב"ן (ובחי) הובא באריא ולכן הקשה עליו. וכבר תירץ בספר הזכרון להריטב"א שנוסחא משובשת נודמנה לו לרבינו ז"ל (הרמב"ן) — אולי מהעתקת אל-הריון — ולשון המורה בערבי הוא כפנים כמו שהעתיק ר' שמואל תבון. ועי' המשך דבריו מה שמקשה כו' ומפרש בדעת הרמב"ם. וראה גם ריטב"א למכות כב, ב ד"ה ופרכי. חינוך מצוה תקלא. ובהנמסר לעיל הערה 52. עה"ת כאן.

במאירי סוטה שם. ובפיה"מ סוטה שם. הוא סבין הגדול והרחב. ובפרש"י ביצה לא, סע"א, סתם קופין הוא סבין של קצינים דומה לקרדומות שלנו. ביד רמה סנהדרין שם: סבין גדול רחבו כארכו ויש בו כובד. ובפרש"י פסחים (מאירי) ויד רמה שם דהוא לחיתוך בשר ולשכירת עצמות. וביד רמה שם (ופעמים שמבקעין בו עצים כדתנו כו" — ביצה לא, סע"א. וראה גמ' שם ע"ב. פרש"י ביצה הנ"ל ופיה"מ להרמב"ם במשנה שם.

(51) הל' רוצח פ"ט ה"ב.

(52) הל' רוצח פ"י ה"ט. וכ"ה בחזקוני עה"פ. וראה בארוכה תוי"ט לסוטה שם. ובמפרשי המשניות

(א) לפי הרמב"ם במ"נ איז די כפרה מצד הפועל: בשעת די זקני העיר הקרובים אל החלל טוען די אלע פעולות בכדי צו מגלה זיין דעם רוצח, איז דאס גופא אויף זיי מכפר, עס נעמט אראפ פון זיי⁶⁰ דעם עוין⁶¹.

[זאת ועוד: די כפרה באשטייט ניט נאר אין דעם וואס זיי טוען אלע מיני פעולות אז ס'זאל נתגלה ווערן דער רוצח, נאר אויך ווייל מיט דעם זיינען זיי מפרסם בפירסום גדול אז „חפץ הזקנים ואנשי הדעת“ איז געפינען דעם רוצח „לנקום ממנו נקמת הנרצח“⁶² — און דאס גופא פארהייט און ווארצלט אויס דעם ענין פון רציחה, ובמילא איז דאס גופא מכפר].

(ב) לויטן רמב"ן (ו"ל אז אזוי איז עס אויך לדעת הרמב"ם בספר היד דארט), איז דאס מצד דער פעולה, וע"ד ענין הקרבנות (וואס אויך אויף דעם זאגט דער רמב"ם דארטן „וכל הקרבנות כולן מכלל החוקים הא'"), אז די פעולה וכפרה פון קרבנות איז מצד דער מעשה ההקרבה, עד"ז איז ביי עגלה ערופה, וואס „כפרה לאמר בה כקדשים“⁶³, ד.ה.

בו טעם כענין הקרבנות הנעשים בחוץ⁶⁴ שעיר המשתלח ופרה אדומה, ולפיכך מנו חכמים עגלה ערופה מכלל החוקים.

און אזוי געפינען מיר אין ספר היד פון רמב"ם (בסוף הל' מעילה) אז די אלע דריי — עגלה ערופה ופרה אדומה ושעיר המשתלח — ווערן דארט גע-רעכנט צוזאמען⁶⁵ אלס חוקים.

משא"כ לפי דער דרשה וואס רש"י ברענגט אראפ, „אמר הקב"ה תבוא עגלה כ' שלא עשתה פירות ותערף כ' לכפר כ'“, קומט אויס לכאורה אז ס'איז ניט בסוג החוקים.

ו. ויש לומר, אז דאס זיינען דריי אופנים ווי מען קען לערנען דעם גדר הכפרה פון עגלה ערופה⁶⁶: מצד דעם פועל, מצד דער פעולה בכללותה, מצד דעם נפעל (ומקומו):

(57) ובחזקוני כאן: אשר לא יעבד ולא יזרע דוגמא אל ארץ גזרה כי לשניהם פירוש אחד.

(58) במפורש — אף שמיים (כדלקמן בפנים) שכל הקרבנות כולן מכלל החוקים הן.

(59) פשטות הכתובים בפרשתנו (כא, ז ואילך) ובמפרשי התורה משמע שהכפרה בעיקר על יושבי

העיר ולא על הרוצח. וראה פרשי שם, ח: הכתוב מבשרם שמשעשע כן יכופר להם העון. וראה ראב"ע

שם, ז הובא ברמב"ן. וראה הלשון בבחי' ואברבנאל שם. וראה ערכיו טז, א ובפרשי שם ד"ה קשיא.

ובכ"מ. וראה מאמרי אדה"צ (פרשיות ח"ב ע' תתכח). סהמ"צ להצ"צ (מצות עגלה ערופה): העגלה שאינה

באה לכפר על החוטא כי אינו מתכפר בזה כלל כ"י רק שהיא באה להסיר הקטרוגים מכל ישראל שהרי

כל ישראל ערבים זה לזה וע"ז העגלה נפטרים מן החטא המוטל על כללות ישראל מחמת הערבות.

ולהעיר ממשנה סוטה מז, סע"א, כיפרה ספיקה והלכה לה' ובפרשי שם. ובגמ' שם מז, ב ועד"ז

בכתובות לו, ב מנין כ"י שאין פוטרת אותו כ"י (וראה פרשי כתובות שם ד"ה שאין). רמב"ם הל' רוצח פ"י

ה"ה. וראה פרשי ויקרא ה, יח. פענח רוא ס"פ ויקרא. ואכ"מ.

(60) ראה משכיל לדוד לפרשי פרשתנו כא, ח.

(61) לכאורה זוהי הכוונה במ"נ אף שלא פ"י דזה

ענין הכפרה. אבל פשיטא דאין כוונתו להוציא הכתוב ממשטו, דעגלה ערופה באה לכפר. אבל

להעיר מבחי' כאן: כפר לעמך ישראל כפר לשון גילוי הוא שיעלה להם הרוצח דאם היו ישראל

שבאותו הדור זכאין היתה העגלה הולכת עד בית הרוצח והורגים אותו שם. וזה ונכפר להם היום

כלומר מתגלה להם הרוצח. ואם לא היו זכאין ונכפר עורפין אותה שם והכהנים אומרים כפר לשון כפרה

כ"י.

(62) חינוך שם ומסיים ע"ז „וכן מצאתי להרמב"ם ז"ל.

(63) זבחים ע, ב. ושי"ן. רמב"ם הל' רוצח פ"י ה"ב. שם ה"ה. הל' אבות הטומאה פ"א ה"ג. ועוד. ועיי' גם מיני תרגומא שם ובפסוק ח. ובכ"מ.

און דעריבער זאגט מען דא „אמר הקב"ה, ס'איז געזאגט געווארן א נייער אופן פון כפרה ניט ווי בא שאר אופני כפרה דקדשים" (אויך ניט הנעשים בחוץ, שער המשתלח ופרה אדומה) 69.

ז. עפ"י יומתק נאכמער דער חילוק אין פירוש „נחל איתן": לטעם הרמב"ם במר"נ איז מובן וואס ער טייטשט „אל נחל איתן ששטף בחזקה", ניט קרקע קשה שלא נעבד (נאר — אַז מכאן ואילך איז דא אַ לאו שלא יעבד בו), ווייל — לויט זיין טעם — פועל'ן אַז דער בעל השדה „יעשה כל תחבולה ויחקור עד שיודע ההורג" — איז אויב עס וואלט

פונקט ווי ביי אַלע קרבנות איז עס גזירת המלך, אַז יעדער קרבן איז מכפר אויף אַן עבירה (עבירות) מסוימת, עד"ז זיינען דא פּעולות (הקרבנות) מסוימות שבחוץ, שער המשתלח, פרה אדומה ועגלה ערופה, וואס גזירת המלך איז, אַז (אויך) די מעשה זאָל מכפר זיין 66.

ג) לדעת רש"י „תבוא עגלה בת שנתה כר" קומט אויס אַ דריטער אופן — אַז די כפרה איז ניט מצד דעם פועל אַדער דער פּעולה בכלל 67 — בדוגמת הקרבנות, נאָר מצד דעם נפעל (הנרצח, ועגלה הנערפת) — „תבוא עגלה בת שנתה שלא עשתה פירות ותערף במקום שאינו עושה פירות", ווייל די כפרה איז ניט (נאָר) אויף מעשה רציחה (פון רוצח) נאָר במיוחד אויף דעם „תוכן" המיוחד שבנרצח (ונפעל), „לכפר על הרגיתו של זה שלא הניחוהו לעשות פירות" 68.

69 וכן יש לפרש הלשון במדרש לקח טוב שם, ועוד כי גזירת מלך היתה לכפר על ישראל, שהכוונה בזה (לא שווה חט, וכדעת הרמב"ם בספר היד דהוי מכלל החוקים, והיפך משיב לפניו, מפני מה אמרה תורה לערוף עגלה במקום כר", שמסביר טעם ואופן איך שמביא לגלות הרוצח, שהרי לפ"ז איז גזירת המלך במיוחד בעגלה, כי אם) — שנאמר כאן ענין חדש בגדר הכפרה. ואכ"מ.

70 ע"פ הגיל אולי יש לבאר גם פלוגתת הרמב"ם ורש"י (בפי עה"ת): להרמב"ם (הל' רוצח רפ"ט) אפילו נמצא בצד ציר זו שהדבר ידוע בודאי שהיא הקרובה מצוה למדוד, ולרש"י שפי (כא, ב) „לכל צד לידע איוו קרובה" מפרש הרואים שבמקום שאין ספק א"צ שם מדידה (וראה גריא שם. פנים יפות שם):

לטעם הרמב"ם שבמר"נ פשוט כי היו חלק מהפרטים שגילו הרוצח, ועד"ז להרמב"ם (בספר היד) והרמב"ן כיון שהכפרה היא מצד עצם המעשה י"ל דגם המדידה הוי חלק מהכשר מעשה הכפרה (ועד"ז כמה פרטים בקרבנות) (אבל ראה צפ"ע הל' שחיטה שם דרך משעת שחיטה ועריפה יש עליו גדר מכשיר ומכפר). או בפשטות כיון דהוי מכלל החוקים מובן שאין הטעם משנה ומצוה למדוד (וראה צ"פ השלמה יא, א. מהדו"ת מא, ב). משיב לדעת רש"י שענינו — ענין של טעם — מובן שהוא רק בשביל לידע, ואם יודעים א"צ למדוד (אבל ראה מל"מ לרמב"ם שם שמפרש בהרא"ם שא"צ למדוד לשאר עיירות, אבל מן הקרובה צריך למדוד. וראה ח"י חת"ס לב"ב כג, ב ד"ה נחזור). ואכ"מ.

64 וראה תוד"ה ותהא (חולין כג, ב): נקט פרה ועגלה ששניהם ענין אחד דשניהם קדשים הנעשים בחוץ ודמו אהדידי כר'. ולהעיר מצפ"ע להל' שחיטה שם.

65 ראה מדרש לקח טוב פרשתנו עה"פ, שלאחרי שמפרט טעמים פרטים בעגלה ערופה שמביאים להתגלות הרוצח, מסים, ועוד כי גזירת מלך היתה לכפר על ישראל.

66 במאמרי אדה"ז ובסהמ"צ שם: ולכך שניהם שער המשתלח ועגלה ערופה לא היו קריבים ע"ג המזבח כי אינן שייכים שם כלל מאחר שאינם באים לכפרה. אבל בסהמ"צ שם בסיום המאמר: ונכפר להם לישראל. וראה הלשון בתהגה בסהמ"צ שם. 67 אבל להעיר מחדש"א מהרש"א סוטה שם שמצדף להטעם בגמ' אמר הקב"ה תבוא עגלה כר' משיב הרמב"ם במר"נ.

68 וי"ל שווה הנפק"מ גם להטעמים דלעיל על מה בא לכפר: לטעם הרמב"ם במר"נ שהעיקר הוא גילוי הרוצח, בא לכפר בעיקר ע"ז שיש רוצח החייך לעיר זו כר' — הפועל (וראה אברבנאל שם. ועוד): לאופן ה"י בא לכפר על פּעולות ומעשה ההריגה: ולטעם דהגמ' ורש"י — על זה שלא הניחוהו לעשות פירות — הנפעל.

אין א "שלא עשתה פירות", און די פעולה אין "עריפה" (עניני שלילה), דארף אויך דער מקום זיין פון שלילה, אזא "שאינו עושה פירות", איתן, קשה שלא נעבד"; אז נישט נאָר מכאן ולהבא דארף עס זיין אַן אַרט שאינו עושה פירות, נאָר בעיקר — בהווה בשעת העריפה מוז עס זיין אַן "איתן קשה שלא נעבד" — "אינו עושה פירות".

ח. התורה היא נצחית. אין מובן, אז די הוראה פון פרשת עגלה ערופה אין דאָ בכל הזמנים ובכל המקומות צו אלע אידן [ובמיוחד אין זמן הגלות, וואָס האָט אַ שייכות צום ענין פון שפיכת דמים, וואָרעם ברוחניות אין מען דורך יעדן חטא, במעשה דבור או מחשבה, גורם דעם ענין פון "שפיכת דם וחיות אדם דקדושה באדם דקליפה"⁷³] — און דאָס אין אַ הוראה נפלאה:

מען רעדט וועגן "ימצא חלל באדמה גוי נופל בשדה"⁷⁴, וואָס אין דעם פאל קען מען טענה'ן: וויבאלד אַז אין מיתה בלא חטא"⁷⁵, אין דאָך זיכער אַז דאָס אין מאת ה' ויע'ד מארזי"⁷⁶ בנוגע לחטא בשוגג (אויפן פסוק⁷⁷ והאלקים אנה לידו); אין דער מכה איש אין אַ רוצח און אים קומט אַן עונש גדול, וויבאלד אַבער אַז "לא נודע מי הכהו" — ובפרט לפי הפירוש (בגמרא ו) ברשי' כנ"ל, אַז די עגלה ערופה קומט בעיקר, על הריגתו של זה שלא הניחוהו לעשות פירות" און ער האָט נישט געהאַט דעם מגני ומצלי" פון תומצ"ו, אין דאָך

געמיינט קרקע, דארף דאָס זיין אדרבא אַ שדה טובה וואָס אין ראוי לזריעה ביותר⁷⁸, וואָס דאָן וועט עס מער אַנ-רירן דעם בעל השדה און ער וועט זיך מער משתדל זיין צו געפינען דעם רוצח "שלא תאסר ארצו לעולם"⁷⁹; דערפאר לערנט דער רמב"ם אַז "נחל איתן" מיינט נישט קרקע, נאָר אַ נחל של מים⁸⁰ "ששוטף בחזקה".

עד"ז אין לטעם הרמב"ם (בספרו היד): וויבאלד דאָס אין אַ כפרה בגדר וסוג הקרבנות, אין מסתבר, אַז דער אַרט פון דער עריפה דארף נישט זיין (בדוקא) אַ קרקע קשה שלא נעבד, נאָר פארקערט — וואָס מער נבחר, אַ מקום משובח⁸¹.

לויט רש"י אַבער, וויבאלד אַז דאָ אין נשתנה ונתחדש "אמר הקב"ה" — ס'איז נתחדש געוואָרן אַ נייער סוג פון כפרה, כנ"ל — אין מסתבר אַז אזוי ווי די עגלה

(71) וראה גם רד"ק בספר השרשים שלו ע' אית (הובא בבחי' כאו) שפירש, מקום דשן ושמן . . כי לפיכך יהיו נזהרים ונשמרים כי שלא ימצא שם חלל. עיי"ש.

(71*) בקושיית הריטבא בס' הזכרון שם (לגירסתו במד' ויע'ד קושיית הרמב"ם שם לפי גירסתו במד' — ראה לעיל הערה 55).

(72) ופרט זה אינו שייך לטעמו במד' שם. וראה עד"ז בס' הזכרון שם.

(73) אבל מהמשך דברי הרמב"ם שם מובן, שלפי טעמו — שהוא, כענין הקרבנות הנעשים בחוץ — אין סביר, שעשה בשדה טוב ראוי לזריעה (לי הרמב"ם בקושייתו על המד' ויע'ד). ולכאורה הדיק ברמב"ם הוא, קרבנות הנעשים בחוץ שער המשתלח' — ראה חזקוני (שהובא לעיל הערה 57) אשר לא יעבד ולא יזרע דוגמא אל ארץ גזרה.

משא"כ להרמב"ם בס' היד שכותב רק שעגלה ערופה מן החוקים בכלל (ולא הזכיר דוקא קרבנות הנעשים בחוץ) משמע, שהוא כמו גדר החוק דכל הקרבנות, שהוא מצד עצם פעולה וכפרה דהקרבנות. ובמילא מסתבר שמקומו צ"ל מקום נבחר, כפנים.

(73*) לקוטי במדבר יג, ג. ובכ"מ.

(74) פרשתנו כא, א.

(74*) שבת נה, סע"א. וז"א גז, ב.

(75) מכות י, ב. פרשי' עה"פ (משפטים כא, יג).

(76) משפטים שם.

(77) ראה סוטה כא, א.

(77*) ראה שם מ, סע"א: מאי פירות אלימא פרי

נָאָר צו די תושבי העיר הקרובה אל החלל; נָאָר אויך צו די זקני העיר ההיא — צום ב"ד פון דער שטאָט⁸¹, ביז דאָס רירט אָן דעם ב"ד הגדול, "ויצאו זקניך, מיוחדים שבזקניך, אלו סנהדרי גדולה"⁸².

און די זקני בית דין פון דער עיר דאַרפן מאַכן זיכער ועד כדי הכרזה אָן "ידינו לא שפכו את הדם הזה"⁸³, ווי רש"י טייטשט⁸⁴, "לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לו" — אָז מען האָט דעם אידן געגעבן "צידה לדרך", דעם מזון פון תורה וכמשינ⁸⁵ ותורתך בתוך מעי, ועד"ז — לבושים פון מצות⁸⁶ — וועלכע באַשיצן פון "קעלט" און פון קשת וחרב, "לחם ולבוש" וועלכע וועלן אים באַגלייטן אין דעם שדה עשו — חשך הגלות, אין דעם מעמד ומצב פון "שדה" וואו ער איז געגאַנגען.

און נאָכמער זאָגט מען, אָז דאָס איז פאַרבונדן אויך מיט די סנהדרי גדולה שבלשכת הגזית. דלכאורה: וואָס פאַר אַ שייכות האָבן זיי מיט דעם "חלל" וואָס מ'האָט געפונען — ניט בסמיכות צו ירושלים⁸⁷, נאָר צו אַן אַנדער ווייטער שטאָט ערגעץ וואו אין ארץ ישראל⁸⁸? — שטייט אָבער אין תנא דבי אליהו

בנוגע דעם גיזק כבר נגזר עליו מן השמים⁸⁹ — קען מען טראַכטן, אָז מען האָט צו דעם קיין שייכות ניט און מען דאַרף זיך דערמיט ניט פאַרנעמען.

ועד"ז ברוחניות: בשעת מען טרעפט אַ אידן במעמד ומצב ירוד — "נופל (און וואו —) בשדה", ער האָט אַ שייכות צו "עשו . . איש שדה"⁹⁰, היפך פון דער שטאָט, מקום ישוב אדם — "ושכנתי" פון דעם אדם העליון שעל הכסא⁹¹, אָן אַרט און סביבה פון תומצ —

קען מען מאַכן אַ חשבון: וועמענס שולד איז עס וואָס דער איד געפינט זיך אין אַזאָ מצב? — ער האָט זיך גע-דאַרפט געפינען ניט בשדה, נאָר אין אַ מקום מושב ועיר, אין אַ סביבה פון תורה וירש כו. ובמילא, דאַרפן די אידן וואָס געפינען זיך בעיר, אין אַ סביבה פון אידן שומרי תומצ, פון זקנים וביד, ניט פאַרנעמען זיך מיט אים.

אויף דעם איז די הוראה פון פרשת עגלה ערופה: דאָס האָט אַ שייכות ניט

ורבי' אלא מעתה אוקו ואסריס ה'נ דלא ערפינו אלא מצות. ורשי כאן סתם. "פירות" ולא פירש (אף שנוגע להלכה) כי מפרש פשט, ואינו ספר הלכות [ואולי יל שמוכן הוא ע"פ פרשי ר"פ נח. שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים] אף שהמדובר שם בצדיקים הרינו בנוגע לפרט דעיקר תולדותיהם . . מע"ט, אבל בשאר כל אדם גם מצות (שמחויב בהם) הם בכלל תולדותיו — פירות שלו (כדמוכח גם מזה שרשי משנה מביר שם (פ"ל, ו): מה הן פירותיו של צדיק מצות ומע"ט) — ראה בהגיל לקריש ח"ה ע' 30 הערה 2.

78) אגה"ק סי' כה. וראה בארוכה אלשיך פרשתנו.

79) תולדות כה, כו. וראה בארוכה אוה"ת עה"פ (קמב, ב ואל"ך).

80) ראה לקריאת ראה (אלול) לב, ב.

*) אבל בתנחומא נח ב: וכן תולדותיו של אדם אלו מעשיו הטובים.

81) ראה מדרשי התורה להקדוש אשתרוק

פרשתנו כא, ו. וראה מרי"ג שם. ראבי"ז כאן (פסוק ז) ועוד.

82) פרשתנו כא, ב ובפרשי (מסוטה מד, ב).

83) פרשתנו כא, ו.

84) וראה סוטה מה, סע"ב במשנה (ועה"ג שם).

ספרי עה"פ.

85) תהלים מ, ט.

86) ראה תדבאר פכ"ז.

87) דהרי אין מודדים לירושלים שירושלים אין

מביאה עגלה ערופה (רמב"ם הל' רוצח פ"ט הי"ד.

וש"ג).

88) ראה רמב"ם שם רפ"י.

חודש אלול, אז מ'דארף אַרויסגיין
במקום מושבי בני ישראל⁹¹, אויך אין אַן
אַרט וואָס איז ניט קיין סביבה פון תומצ
("שדה") און אַרויסהעלפן יעדן אידן און
אים מעורר זיין, אז אין דעם זמן פון
אלול געפינט זיך דער מלך מלכי
המלכים הקב"ה "בשדה", און איז מקבל
יעדן איינעם אין וואָס פאַר אַ מעמד
ומצב ער זאָל זיין "בסבר פנים יפות
ומראה פנים שוחקות לכולם"⁹², און דאָס
גופא העלפט אַרויס דעם אידן אַרויסצו-
גיין פון דעם מעמד ומצב פון "שדה" אין
וועלכן ער געפינט זיך.

און דעמאָלט איז "בלכתו (המלך)
העירה הרי הם הולכים אחריו", אין דעם
זמן פון ימים נוראים⁹³, ווען מ'איז ממלא
בקשת הקב"ה "שתמליכוני עליכם"⁹⁴,
ביז צו דעם "כפר לעמך ישראל"⁹⁵ ביום
הכיפורים, ווען עס ווערט אויפגעטאָן די
כפרה וסליחה ומחילה פאַר יעדן אידן
און פאַרן גאַנצן כלל ישראל, און —
סלחתי כדברך,

און יעדער איינער און איינע ווערט
נכתב ונחתם לאלתר בספרן של
צדיקים⁹⁶ גמורים.

(משיחות ש"פ: שופטים)

תצא ותבוא — תשמ"א)

רבא⁸⁹: "הי להם לסנהדרי גדולה שהניח
משה ויהושע כו' לקשור חבלים של
ברזל במתניהם ולהגבי' בגדיהם למעלה
מארבכותיהן ויחזרו בכל עיירות ישראל
יום אחד ללכיש כו' וכן בכל מקומות
ישראל וילמדו את ישראל כו' כדי
שיתגדל ויתקדש שמו של הקב"ה
בעולמות כו'".

ולהעיר — אז אין תנא דבא"ר ווערט
דאָס געזאָגט בנוגע די "שבעים אלף"⁹⁰
שנהרגו בגבעת בנימין, אז "לא הרג
אותן אלא הסנהדרי גדולה כו'", ווען זיי
וואַלטן אַרויס בעיירי ישראל וכו' וואַלט
ניט געקומען צו מעשה פילגש בגבעה;

עאכו"כ ווען עס רעדט זיך וועגן אידן
וואָס געפינען זיך בשדה, אַ מקום אַן
תורה און אַן מצות, אז דאָס איז אַ חיוב
ואחריות וואָס ליגט אויף ב"ד ישראל.

און דאָס איז די הוראה פאַר יעדן אידן
בימינו אלו, ובפרט אין דעם זמן פון

(89) פ"א.

90) כ"ה בתדבאר שם, וביל"ש שופטים רמז סח:
ע"ב אלף. ובמפרשים (זיקוקין דנורא. ישועות יעקב)
שבשניהם הוא ט"ס כי לא מצינו בקרא שנהרגו כ"א
ס"ה אלף ומאה ושלשים.

ולחומר הקושיא — י"ל דקים להו דנשים וטף
דבנימין שנהרגו — השלימו לשבעים אלף
(שבתדאר) והרגוי יבש גלעד — לע"ב אלף
(שביל"ש), ועפ"ז גם לא הוי פלוגתא במציאות.
ועפ"ז גם מבואר צע"ג במרו"ל הנ"ל (תדאר)
ויל"ש) שמדגיש שזה שיש בידו למחות ולא מיחה
הרי "הכל נעשה על ידו" ומפרש בהדוגמא, שנהרגו
בגבעת בנימין ותו לז'

ועפ"ה"ל מובן בפשטות כי בזה נכללו גם נשים
וטף דבנימין והרגוי דייבש גלעד — אלא שלתדאר
הרגוי דייבש גלעד — אין שייך לענינו בכלל, כי זה
ה"י מפני "השבויה הגדולה" (שופטים כא, ה). וענין
"פלגש בגבעה" ה"י רק סיבה דסיבה וכו'.

(91) ראה לקו"ש ח"ט ע' 298 ואילך. ושי"נ.

(92) לקו"ת שם לב, ריש ע"ב.

(93) ראה לקו"ת שם כה, ג.

(94) ר"ה טו, סע"א.

(95) פרשתנו כא, ה.

(96) ר"ה שם, סע"ב.

תצא

הדעת (בעצתו של נחש) איז „נגזרה“ גזירת מיתה על כל תולדותיו של אדה״ר — עדיו איז געווען ביים רמ״ק, אז זיין „והומת“ איז געווען נאָר צוליבן „עץ (הדעת)“.

ו״ל, אז ס׳איז ניט נאָר וואָס דער אריז״ל דרשניט דעם פסוק אויף דעם ענין „מתו בעטיו של נחש“, נאָר דער־מיט זאָגט ער און מחדש אַ נייעם גדר.

ב. ובהקדם דעם חילוק צווישן די צוויי ענינים הנ״ל: די גמרא זאָגט „מתו בעטיו של נחש“, דער אריז״ל (טייטשט און לערנט דעם פסוק) — „ותלית אותו על עץ“; וואָס דאָס איז אַ חילוק (ניט נאָר אין לשון, נאָר אין תוכן):

„עטיו (עצתו) של נחש“ — וואָס ער האָט גע׳עצה׳ט חוה צו עסן פונעם עץ הדעת — רעדט זיך וועגן רע, עצה למעשה חטא״; „ותלית אותו על עץ“ (וואָס דער אריז״ל שטעלט זיך אויף עס) רעדט וועגן דער זאך דורך וועלכער אדם איז באַגאַנגען דעם חטא, אָבער דער „עץ“ גופא איז ניט אַן ענין של חסרון¹⁰, ואדרבה, בפשוטו של מקרא — כפרש״נו — איז עס געווען אַן עץ תאנה, פון די מינים שנשתבחה בהם

א. בקשר מיטן פסוק בפרשתנו, וכי יהי באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ, איז ידוע: אַז אין דעם הספד וואָס דער אריז״ל האָט מספיד געווען דעם רמ״ק האָט ער גע־טייטשט דעם פסוק:

„וכי יהי באיש חטא משפט מות, פי׳ שיחסר (חטא מלשון חסרון) טעם משפט מות כי לא פעל רע ולמה ימות, ותלית אותו על עץ מחמת עץ הדעת שגזרי מיתה, בשביל כך מת“.

פון שטחיות הלשון איז משמע, אַז דער תוכן פון דער דרשה איז ווי דער מאמר חז״ל, ד״ מתו בעטיו של נחש — אַז כשם ווי די פיר האָבן ניט געהאַט קיין חטא און זייער מיתה איז געווען נאָר בסיבת ה״נחש״, צוליבן חטא עץ

(1) כא, כב.

(2) יערות דבש ח״ב (דרשות בק״ק אהי דרשה ב׳ בסופה (בדפוס ווארשא — קכו, ג). חיד״א — נחל קדומים פרשתנו עה״פ ובדברים אחדים דרוש כ (קו, סע״ד). ועיין ג״כ של״ה דרוש להספד רט, ב בשם התיקונים (ראה תק״ו בהשמות ת״ה (קמא, ב), הובא ביערות דבש שם). ולהעיר ג״כ משל״ה פרשתנו שפד, ב. ראה לקו״ש חיו ע׳ 167 ואילך. — ולהעיר אשר בש״ך עה״ת עה״פ פ״י להיפך, שאין לתלות מיתה הצדיק „על העץ“ ע״ש.

(3) ל׳ היערות דבש. ובנחל קדומים — בשינוי לשון. וראה לקמן הערה 5.

(4) אולי צ״ל: שנגזר.

(5) וכן משמע בדברים אחדים שם שמוסיף (על ל׳ היע״ד). כלומר בעטיו של נחש. וכן בנחל קדומים שם: ותלית אותו על עץ ר״ל בעטיו של נחש. — אבל ע״פ המבואר לקמן בפנים עכצ״ל שכוונתו רק בכללות ולא שזהו אותו הענין ממש. ולהעיר שגם בשל״ה שם לא הובא מחז״ל בעטיו של נחש״.

(6) שבת נה, ב. כ״ב יז, א.

(7) רש״י שבת וכ״ב שם. רבינו גרשום כ״ב שם.

(8) ל׳ רש״י כ״ב שם.

(9) להעיר מריג לביב שם.

(10) ובפרט ע״פ המבואר (ראה קונטרס עה״ת פ״י

— מהרז״ח). שהי״ צריך לאכול מעה״ד אחרי (או עס) עה״ת, וא. . . אדרבא היא מבררת אותם (החיצונים).

(11) בראשית ג, ז. — ועפ״ז נאסר אדה״ר באכילת תאנה — וע״פ פשוטו ש״מ היז איסור עולם